

منتهی الآمال (جلد اول)

تالیف: مرحوم حاج شیخ عباس قمی رحمته

انتشارات دلیل ما

تحقیق: ناصر باقری بیدهندی

چاپ سوم: زمستان ۱۳۹۶

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ: نگارش

شابک (جلد اول): ۴ - ۳۵۴ - ۳۹۷ - ۹۶۴ - ۹۷۸

شابک (دوره): ۰ - ۳۳۶ - ۳۹۷ - ۹۶۴ - ۹۷۸

تلفن: ابر: ۳۷۷۴۴۹۸۸ - ۳۷۷۳۳۴۱۳ (+۹۸۲۵)

پست مرکزی: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه ششم، واحد ۶۱۲ و ۶۱۳
(ارتباط با ما) | Info@dalilema.ir | www.dalilema.ir (خرید آنلاین)

هواگزین بخش

قم - خیابان معلم - مجتمع ناشران - همه مجلدات - جلد ۹ | تلفن: ۳۷۷۳۳۴۱۳ و ۳۷۷۴۴۹۸۸

قم - خیابان صفائیه - رویروی کوچیک - بلاک ۷۵۹ | تلفن: ۳۷۷۳۷۰۱۱ و ۳۷۷۳۷۰۰۱

تهران - خیابان انقلاب - خیابان فخرروازی - نیش بن بست ری - بلاک ۶۱ | تلفن: ۶۶۴۴۴۱۴۱

مشهد - چهارده شهداء - ضلع شمالی باغ نادری - کوچه شهید خوراکیان - جمع گنجیه کتاب - دا قه اول | تلفن: ۳۲۲۳۷۱۱۳-۵

انتشارات دلیل ما

www.dalilema.ir

مرکز نشر و بخش کتب معارف اهل بیت علیهم السلام

۹ سال ناشر نمونه و برگزیده کشوری

با تولید بیش از ۱۰۰۰ عنوان کتاب

سرشناسه: قمی، شیخ عباس، ۱۲۵۴ - ۱۳۱۹

عنوان و پدیاور: منتهی الآمال / تالیف شیخ عباس قمی؛ تحقیق ناصر باقری بیدهندی.

مشخصات نشر: قم: دلیل ما، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۲ ج.

شابک: ج ۱: ۲ - ۲۵۲ - ۳۹۷ - ۹۶۴ - ۹۷۸ (دوره): ۰ - ۳۳۶ - ۳۹۷ - ۹۶۴ - ۹۷۸

یادداشت: فیا

موضوع: چهارده معصوم علیهم السلام - سرگذشتنامه

موضوع: الهه اثنی عشر - سرگذشتنامه

شماره افزوده: باقری بیدهندی، ناصر، ۱۳۳۷ -

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ - ۸ ق ۸ / BP ۳۶

شماره رده دیویی: ۲۹۷ / ۹۵

شماره شابک: ۱۲۶۹۸۲۵۰

www.ketab.ir

www.ketab.ir

کتاب حاضر در چاپ جدید از سه مجلد به
دو مجلد تقلیل یافته است ولی شماره جلد
در سرصفحه‌ها به همان صورت قبلی است.

www.Ketab.ir

فهرست مطالب

مقدمه محض ۱۷

مقدمه مؤلف ۲۱

فصل چهارم

● در بیان خلقت و شمایل حضرت

رسول خدا ﷺ و بیان مختصری از اخلاق

کریمه و اوصاف کثیرة الفضائل آن

حضرت ﷺ است ۶۰

دردز پیغمبر ﷺ به سرداران لشکر ... ۶۵

صلح آن حضرت ۷۶

فصل پنجم

● در ذکر مختصری از معجزات حضرت

رسول خدا ﷺ ۷۸

اول: در شقّ قمر ۸۰

دوم: ردّ شمس ۸۰

سیم: نزول باران ۸۱

چهارم: تسبیح انگور ۸۲

منبر پیامبر ﷺ و ستون نالنده ۸۴

ضامن آهو ۸۸

شتر شاکی ۸۹

مرغ کفش بردار ۹۱

کلاغ کفش بردار ۹۲

باب اول: پیدایش ﷺ

فصل اول

● در ذکر نسب شریف حضرت رسول ﷺ

مختصری از احوال آباء آن حضرت است ... ۲۵

شرح احوال اجداد حضرت پیغمبر ﷺ ... ۲۶

پیمان مطیین ۳۸

اعتراف به حق ۴۳

نذر عبدالمطلب و ذبح ۴۵

قرعه کشی ۴۵

فصل دوم

● در بیان ولادت با سعادت رسول خدا ﷺ

و غرائب و معجزاتی که در آن وقت به ظهور

آمده است ۴۹

فصل سیم

● در بیان احوال آن حضرت در ایام رضاع

و طفولیت ۵۴

۱۳۸	معراج پیامبر ﷺ	۹۳	شفای کجلی
۱۴۱	بیعت مجدد عقبه و تصمیم نهایی قریش	۹۴	دعای مستجاب
۱۴۲	دستور هجرت و لילה المیث	۹۵	دعای برکت
۱۴۳	● وقایع سال دوم هجری	۹۶	زنده کردن دو کودک
۱۴۴	غزوه ابواء	۹۷	مدبوحی که زنده شد
۱۴۵	غزوه بُواط	۹۷	شفای قهرمانی نامدار
۱۴۵	غزوه عسیره	۹۸	شیرا شدن گوسفندان
۱۴۶	غزوه بَدْرِ اُولی	۹۹	موسی با برکت
۱۴۶	غزوه بدر کُبری	۱۰۱	شای دبا
۱۴۹	شروع به جنگ	۱۱۳	آگاهی از دروغ و ادب
۱۵۴	غزوه بنی قینقاع	۱۱۴	رزمنده دوزخ
۱۵۶	غزوه قَرَقَرَة الْکَذْر	۱۱۴	کشف دروغ
۱۵۶	غزوه سَویق	۱۱۷	نامه‌ای که به مقصد نرسید
۱۵۷	● وقایع سال سوم هجرت		
۱۵۷	غزوه عَطْفَان		فصل ششم
۱۵۹	غزوه بحران		● در وقایع ایام و سنین عمر مبارک
۱۵۹	غزوه اخذ		حضرت خاتم النبیین ﷺ و غزوات آن
۱۶۴	غزوه بدرین حمزه رضی الله عنه		حضرت است به نحو اشاره و اجمال
۱۶۸	غزوه خُصَافَة	۱۲۱	سستهای نیکو
۱۶۹	● وقایع سال چهارم هجری	۱۲۳	سفر محمد ﷺ
۱۶۹	قضه بئر معونه در ربیع و شهادت	۱۲۴	ازدواج با حضرت خدیجه
۱۶۹	جمعی از اصحاب	۱۲۵	سرود ازدواج
۱۷۰	غزوه بنی نضیر	۱۲۸	بعثت پیامبر ﷺ
۱۷۶	● وقایع سال پنجم هجری	۱۲۹	اظهار دعوت
۱۷۶	غزوه مُرَیْسِع	۱۳۱	هجرت اصحاب به حبشه
۱۷۷	ازدواج با جویریة	۱۳۱	در آمدن رسول خدا ﷺ به شعب
۱۷۹	غزوه خُنْدَق یا احزاب	۱۳۳	وفات ابوطالب و خدیجه
۱۸۸	غزوه بنی قَرِظَة	۱۳۶	سفر پیغمبر ﷺ به طائف

کیفیت تغسیل و تکفین و دفن و نماز بر	۱۸۹
پیامبر رحمت ﷺ	۲۶۱
زیارت حضرت	۲۶۳

فصل هشتم

● در بیان احوال اولاد امجاد آن حضرت	
است	۲۶۵

فصل نهم

در بیان مختصری از احوال خویشان آن	
حضرت است	۲۶۹
فضایل حضرت حمزه و حضرت جعفر	۲۷۵

فصل دهم

● در ذکر سلمان و ابوذر و مقداد - رضی الله	
عنهم - و چند نفر دیگر از اعظام اصحاب	
- برت پیغمبر ﷺ	۲۷۹

باب در فضیلت زینب

فصل اول

● در بیان ولادت با سعادت آن حضرت	
است	۲۷۷
کناره گیری رسول خدا ﷺ از خدیجه	۳۱۱
کیفیت ولادت	۳۱۹

فصل دوم

● در بیان برخی از اسامی شریفه و بعضی از	
فضایل آن حضرت است	۳۲۳

غزوه دومة الجندل	۱۸۹
------------------	-----

● وقایع سال ششم هجری	۱۸۹
----------------------	-----

غزوه ذات الرقاع	۱۸۹
-----------------	-----

غزوه بنی لحيان	۱۹۱
----------------	-----

غزوه بنی قریظ	۱۹۲
---------------	-----

آیات رسول خدا ﷺ به سوی مکه برای	
---------------------------------	--

انای عمره و صلوات حدیبیه	۱۹۳
--------------------------	-----

● وقایع سال هفتم هجری	۱۹۶
-----------------------	-----

ذکر فتح خیبر	۱۹۶
--------------	-----

عمرة القضاء	۲۰۲
-------------	-----

ازدواج با ام حبیبیه	۲۰۲
---------------------	-----

● وقایع سال هشتم هجری	۲۰۳
-----------------------	-----

غزوه مؤتة	۲۰۴
-----------	-----

ذکر جنگ ذات السلاسل	۲۰۷
---------------------	-----

در سنه هشت فتح مکه معظمه واقع شد	۲۱۱
----------------------------------	-----

ذکر غزوه حنین	۲۱۸
---------------	-----

● وقایع سال نهم هجری	۲۲۴
----------------------	-----

ذکر غزوه تبوک	۲۲۵
---------------	-----

قصه اصحاب عقبه	۲۲۹
----------------	-----

مسجد ضرار	۲۳۰
-----------	-----

در بیان نزول سوره برائت	۲۳۱
-------------------------	-----

● وقایع سال دهم هجری	۲۳۲
----------------------	-----

سفر حجة الوداع	۲۳۸
----------------	-----

فصل هفتم

● در بیان کیفیت وقوع مصیبت کبری و	
-----------------------------------	--

داهیه عظمی یعنی وفات حضرت خاتم	
--------------------------------	--

الانبياء محمد مصطفی ﷺ	۲۴۹
-----------------------	-----

امیرالمؤمنین علیه السلام و ضربت زدن
ابن ملجم مرادی لعین بر فرق مبارک
آن حضرت ۴۱۱
به دام افتادن ابن ملجم ۴۲۵

فصل چهارم

● در بیان وصیت حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام
و کیفیت وفات و غسل و دفن آن حضرت ۴۳۳

فصل پنجم

● در بیان قتل ابن ملجم لعین به دست
حضرت امام حسن مجتبی علیه السلام ۴۴۵

فصل ششم

● در ذکر اولاد حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام ۴۴۸
○ زینب ۴۵۳
ذکر اولاد محمد بن الحنفیه علیه السلام ۴۵۳
ذکر اولاد ابوالفضل العباس بن
امیرالمؤمنین علیه السلام ۴۵۵
حکایت تشرف حضرت سید مهدی قزوینی
تخدمت امام عصر علیه السلام ۴۵۷
ذکر عمر الأطراف ابن امیرالمؤمنین علیه السلام
و اولاد او ۴۶۱

فصل هفتم

● در ذکر جمعی از بزرگان اصحاب
امیرالمؤمنین - صلوات الله وسلامه علیه - است ۴۶۵

فصل سیم

● در تاریخ وفات آن حضرت - صلوات الله
علیها و علی آئینها و علیها و بنیها - ۳۳۲

باب سیم: امیرالمؤمنین علیه السلام

فصل اول

در ولادت سعادت آن حضرت است ۳۴۷

فصل دوم

● در بیان فضایل امیرالمؤمنین علیه السلام است ۳۵۳
جهاد علی علیه السلام ۳۵۴
علم آن حضرت ۳۵۵
علی علیه السلام نفس محمد صلی الله علیه و آله است ۳۶۰
جود و سخاوت ۳۶۱
زهد آن حضرت ۳۶۳
عبادت علی علیه السلام ۳۶۶
حلم و عفو آن حضرت ۳۶۷
حسن خلق و شگفته رویی ۳۶۹
سبقت آن حضرت در اسلام ۳۷۰
فصاحت و بلاغت آن حضرت ۳۷۱
نمونه‌ای چند از معجزات ۳۷۲
پیشگویی و غیبگویی ۳۸۹
مستجاب الدعوه بودن آن حضرت ۳۹۵
مختصات آن حضرت ۳۹۷

فصل سیم

● در بیان کیفیت شهادت حضرت

شعیبان علی بن ابی طالب علیه السلام بعد از
شهادت حضرت امام حسن علیه السلام ۵۶۱

فصل ششم

● در ذکر اولاد امام حسن علیه السلام و شرح
حالات جمله‌ای از ایشان ۵۷۱
زید بن حسن علیه السلام ۵۷۲
حسن بن حسن علیه السلام ۵۷۴
عبدالرحمن بن حسن علیه السلام ۵۷۷
حسین بن حسن علیه السلام ۵۷۷
دختران امام علیه السلام ۵۷۸
در ذکر فرزند زادگان حضرت امام حسن
مجتبی علیه السلام ۵۷۹
ذکر اولاد ابوالحسن زید بن الحسن بن علی
بن ابی طالب علیه السلام ۵۷۹
ذکر حسن بن زید و فرزندان او ۵۸۰
● حررت عبدالعظیم حسنی ۵۸۴
ذکر حال دین‌دار: امیر حسن بن زید بن
محمد بن اسماعیل بن حسن بن زید بن
الحسن بن علی بن ابی طالب علیه السلام ۵۸۷
ذکر حال برادر داعی: محمد بن
الحسنی ۵۸۹
ذکر فرزندان حسن بن الحسن بن علی
بن ابی طالب علیه السلام ۵۹۳
قتیل باخمیری ۵۹۵
ابوالحسن موسی بن عبدالله ۵۹۶
پحیی صاحب دیلم ۶۰۰
سلیمان بن عبدالله ۶۰۳

باب چهارم: امام حسن مجتبی علیه السلام

فصل اول

● در بیان ولادت آن حضرت است ... ۵۲۳

فصل دوم

● در بیان مختصری از فضایل و مکارم
اخلاق حضرت امام حسن علیه السلام ۵۲۷

فصل سوم

● در بیان بعضی از احزاب حضرت امام
حسن مجتبی علیه السلام: بعد از شهادت حضرت
امیرالمؤمنین علیه السلام و سبب صلح کردن آن
حضرت با معاویه ۵۳۵
امام، مؤمنان را به جهاد فراخواند ۵۳۸
به سوی انبار ۵۳۹
به طرف نخيله ۵۴۰
صلحنامه ۵۴۵
فرو آمدن معاویه در نخيله ۵۴۶
ورود معاویه به کوفه ۵۴۶

فصل چهارم

● در بیان شهادت حضرت امام حسن
مجتبی علیه السلام است ۵۵۰
وصیت نامه حضرت ۵۵۶

فصل پنجم

● در ذکر طغیان معاویه در قتل و نهب

ادریس بن عبدالله	۶۰۴
ذکر احوال ابراهیم بن الحسن بن الحسن	۶۰۶
المجتبی <small>علیه السلام</small> و ذکر اولاد او	۶۱۰
ذکر حال ابوعلی حسن بن الحسن بن الحسن	۶۱۰
الحسن المجتبی <small>علیه السلام</small>	۶۱۰
و ذکر اولاد او و شرح واقعه فتح و شهادت	۶۱۰
حسن بن علی و غیره	۶۱۴
شیرین فتح	۶۱۶
ماتل شیرین فتح	۶۱۶
ذکر حال حسن بن حسن منشی و در بیان	۶۲۲
اولاد او	۶۲۴
ذکر حال داود بن حسن منشی و اولاد او	۶۲۴
ذکر نسب طاووس و آل و نیزی در حال	۶۲۵
بنی طاووس	۶۲۵
خاتمه	
در ذکر مقتل عبدالله بن الحسن بن الحسن	
بن علی بن ابی طالب <small>علیه السلام</small>	۶۲۸
ذکر مقتل محمد بن عبدالله بن الحسن بن علی	۶۳۹
بن ابی طالب <small>علیه السلام</small> ملقب به نفس زکیه	۶۳۹
ذکر مقتل ابراهیم بن عبدالله بن الحسن بن	
الحسن بن علی بن ابی طالب <small>علیه السلام</small> معروف	
به قتیل باخمیری	۶۴۴

باب پنجم: امام حسین علیه السلام

مقصد اول:

فصل اول

● در بیان ولادت با سعادت آن حضرت	۶۵۹
است	۶۵۹

فصل دوم

● در بیان چند حدیثی در فضایل و مناقب و مکارم اخلاق فرزند رسول خدا <small>صلی الله علیه و آله</small>	
حضرت سیدالشهداء <small>علیه السلام</small>	۶۶۴
سخاوت سرشار	۶۶۹
ملاقات مرد شامی با امام <small>علیه السلام</small>	۶۷۱
احسان به اندازه دانش و معرفت	۶۷۳
عبادت	۶۷۴
زهد حضرت	۶۷۵

فصل سوم

● در بیان ثواب گریستن بر حضرت سیدالشهداء <small>علیه السلام</small> و مرثیه برای آن جناب خواندن و ماتم آن حضرت را داشتن	۶۷۸
---	-----

فصل چهارم

● در بیان بعضی اخبار که در باب شهادت آن مظالم است	۶۸۹
---	-----

فصل پنجم: حد و قیام

فصل اول

● در بیان توجه حضرت سیدالشهداء <small>علیه السلام</small> به جانب مکه معظمه	۶۹۷
مرگ معاویه و نامه شوم یزید به فرماندار مدینه	۶۹۷
رایزنی فرماندار با مروان	۶۹۸
گفتگوی فرماندار با امام <small>علیه السلام</small>	۶۹۹

- ۷۲۱ ..... مقابل حوادث ..... ۷۰۰ پاسخ امام علیه السلام به مروان
- ۷۲۱ ..... رایزنی با سرجون ..... ۷۰۱ وداع امام علیه السلام با مدینه و هجرت
- ۷۲۱ ..... نامه یزید به ابن زبید ..... ۷۰۳ اندوه بانوان هاشمی
- ۷۲۲ ..... ورود ابن زیاد به کوفه ..... ۷۰۴ درخواست اسلمه از امام علیه السلام
- ۷۲۲ ..... خطبه ابن زیاد در کوفه
- انتقال مسلم از خانه مختار و پناهنده شدن
- ۷۲۳ ..... به هانی ..... فصل دوم
- ۷۲۳ ..... جاسوس معقل ..... ● در بیان و روایت سید الشهداء علیه السلام به
- ۷۲۴ ..... احضار هانی و گفتگو با او ..... مکه معظمه و آمدن نامه های متواتر کوفیان
- ۷۲۶ ..... شورش کوتاه مذحجیان ..... برای امام انس و جان ۷۰۸
- ۷۲۷ ..... قیام مسلم و محاصره کاخ ابن زیاد ..... ملاقات هواداران و شخصیتها امام علیه السلام ۷۰۹
- نقشه ابن زیاد برای شکستن محاصره و
- ۷۲۷ ..... خانت اشراف ..... نامه های مردم کوفه به امام علیه السلام ۷۰۹
- ۷۲۷ ..... متناقض کوفیان بی وفا از دور مُسَلِّم بن
- عَاقِل (ره) ..... فصل سوم
- ۷۲۸ ..... مسلم علیه السلام در خانه طوعه ..... ● در بیان فرستادن آن حضرت، سید جلیل،
- ۷۲۹ ..... خطاب ابن زیاد ..... مسلم بن عقیل را به جانب کوفه و فرستادن
- ۷۳۱ ..... مبارزه مسلم علیه رحمة الله کوفیان ..... نامه ای با رسول دیگر به اشراف بصره ۷۱۲
- ۷۳۳ ..... اسارت سفیر امام علیه السلام و گریه ابن ..... پاسخ امام علیه السلام به نامه های دعوت ۷۱۲
- ۷۳۵ ..... درخواست از ابن اشعث ..... نامه به اهل بصره ۷۱۳
- ۷۳۵ ..... در آستانه دارالاماره ..... عکس العمل یزید بن مسعود ۷۱۴
- ۷۳۷ ..... وصیت مسلم ..... پاسخ ابو خالد به آن حضرت ۷۱۶
- ۷۳۹ ..... شهادت مسلم علیه السلام ..... فصل چهارم
- ۷۴۰ ..... شهادت هانی علیه السلام ..... ● در بیان رفتن جناب مسلم بن عقیل به جانب
- گسیل سرهای شهیدان برای یزید و ستایش
- ۷۴۲ ..... یزید از این اقدامات ..... کوفه و کیفیت شهادت آن بزرگوار ۷۱۹
- ۷۴۳ ..... فرزندان مسلم ..... مسلم علیه السلام در خانه مختار ۷۱۹
- ۷۴۴ ..... در رثای شهیدان ..... سخنان عابس و حبیب و حنفی ۷۲۰
- عکس العمل والی کوفه و اموی مسلکان در

- واقع شده تا نزول آن جناب به کربلا .. ۷۷۱
 برخورد کاروان امام با اردوی حر ۷۷۲
 طرماح و همراهان ۷۷۴
 قصر بنی مقاتل ۷۷۷
 توقیف کاروان حسین علیه السلام ۷۷۹
 نطق امام و حماسه اصحاب ۷۷۹

فصل پنجم

- در بیان شهادت دو طفل صغیر مسلم بن
 عقیل است ۷۴۶

فصل ششم

- در بیان توجّه حضرت سیدالشهداء علیه السلام از
 مکه معظمه به سوی کربلا ۷۵۳
 خزلر ترو امام در مکه ۷۵۳
 خطبه امام علیه السلام در مکه ۷۵۴
 امام علیه السلام و محضرت حنیفه ۷۵۴
 گفتگوی عبدالله بن مسعود ۷۵۶
 مکتوب عبدالله بن جعفر ۷۵۷
 گفتگو با بشر ۷۵۸
 نامه امام علیه السلام به کوفیان .....
 داستان قیس ۷۶۰

مقصد سیم:

فصل اوّل

- در بیان ورود جناب امام حسین علیه السلام به
 زمین کربلا و واقعاتی که واقع شده است تا
 روز تاسوعا ۷۸۳
 ورود کاروان امام به کربلا ۷۸۳
 تعداد نیروهای سپاه دشمن ۷۸۸
 مکالمه امام با عمر بن سعد ۷۸۸
 اعزاز شمر به کربلا و تهدید به عزل عمر ۷۹۰

فصل دوم

- در واقع تاسوعا و شب عاشورا .. ۷۹۱
 تصمیم عمر به جنگ با امام علیه السلام ۷۹۱
 امان نامه شمر ۷۹۱
 رد امان نامه ۷۹۲
 اعلان جنگ و آراستن سپاه ۷۹۳
 یک شب مهلت ۷۹۴
 ذکر وقایع لیله عاشورا ۷۹۵

- گفتگوی امام با یاران خویش ۷۹۵
 حماسه آفرینی های اصحاب امام علیه السلام ۷۹۶
 حسین علیه السلام و زینب علیه السلام ۷۹۸

- عبدالله بن مطیع ۷۶۲
 پیوستن زهیر به کاروان امام علیه السلام ۷۶۳
 آگاهی امام از شهادت مسلم و هانی .. ۷۶۵
 دختر مسلم ۷۶۶
 ملاقات یکی از کوفیان با حضرت ۷۶۷
 سخن آگاهانه و شجاعانه علی اکبر علیه السلام .. ۷۶۷
 پیک کوفه ۷۶۸
 آگاهی از شهادت عبدالله بن یقطر ۷۶۸

فصل هفتم

- در بیان ملاقات آن حضرت با حر بن یزید
 ریاحی - علیه الرحمة - و آنچه در بین ایشان

- تذکره ابوتمامه نماز را در خدمت امام
حسین علیه السلام و شهادت حبيب بن مظاهر ... ۸۴۰
- شهادت سعيد بن عبدالله حنفی علیه السلام ... ۸۴۴
- شهادت زهير بن القين علیه السلام ... ۸۴۵
- مقتل نافع بن هلال بن نافع بن جمل علیه السلام ... ۸۴۶
- مقتل عبدالله و عبدالرحمن غفاریان
-رحمهما الله - ... ۸۴۹
- مقتل سيف بن حارث و مالك بن عبدالله ... ۸۴۹
- شهادت حنظلة بن اسعد شیبامی علیه السلام ... ۸۵۰
- شهادت شوذب و عابس -رضی الله عنهما - ... ۸۵۱
- شهادت ابی السعناء التهدلی الكندی علیه السلام ... ۸۵۴
- مقتل جمعی از اصحاب حضرت امام
حسین علیه السلام ... ۸۵۵
- شهادت ابی اسود علیه السلام ... ۸۵۶
- شهادت باج بن مسروق ... ۸۵۷
- شهادت جوانی بار کشته علیه السلام ... ۸۵۷
- شهادت غلام نرک ... ۸۵۹
- شهادت عمرو بن قرظة بن کعب انصاری
خزرجی ... ۸۵۹
- شهادت سويد بن عمرو بن المطاع
الختعمی علیه السلام ... ۸۶۱
- در بیان شهادت جوانان هاشمی در روز
عاشورا ... ۸۶۲
- جناب ابوالحسن علی بن الحسین الاکبر
-سلام الله عليه - ... ۸۶۲
- سن و زمان شهادت حضرت علی اکبر علیه السلام ... ۸۶۷
- شهادت عبدالله بن مسلم بن عقیل علیه السلام ... ۸۶۸
- شهادت محمد بن عبدالله بن جعفر علیه السلام ... ۸۷۰
- حفر خندق در اطراف خیام ... ۸۰۰
- پیوستن گروهی به قوای امام علیه السلام ... ۸۰۱
- فهرست سوم**
- در بیان وقایع روز عاشورا و بزرگترین
سببه ذمیه در عالم ایجاد و حیز کون
و فساد ... ۸۰۲
- رقم سپاه علیه السلام امام و قوی دشمن ... ۸۰۲
- صف آرای سپاه ... ۸۰۳
- سازمان دهی خصم ... ۸۰۳
- نیایش امام علیه السلام ... ۸۰۴
- گفتگوی شمر با امام علیه السلام ... ۸۰۴
- ارشاد و احتجاج امام علیه السلام ... ۸۰۴
- سخنان روشنگرانه و نصیحت آمیز زهیر ... ۸۰۸
- موعظه بریر ... ۸۱۰
- خطبه دیگر امام علیه السلام ... ۸۱۰
- پیشگویی حضرت از عاقبت امر ابن سعد ... ۸۱۳
- متنبه شدن خزین یزید و انابت و رجوع او
به سوی آن امام شهید ... ۸۱۴
- سخنرانی حر ... ۸۱۶
- شلیک چوبه تیر و فرمان یورش و دفاع سپاه
امام ... ۸۱۷
- شهادی حمله اولی از سپاه امام حسین علیه السلام ... ۸۱۸
- مبارزات حر بن یزید ریاحی علیه السلام ... ۸۲۸
- شهادت بریر بن خضیر علیه السلام ... ۸۳۱
- شهادت وهب - علیه الرحمة - ... ۸۳۲
- مبارزات نافع بن هلال و شهادت مسلم بن
عوسجه ... ۸۳۵

فصل چهارم

- در بیان وقایعی که بعد از شهادت امام حسین علیه السلام در زمین کربلا واقع شد ... ۹۰۹
- ذوالجناح ۹۰۹
- غارت و سایل سیدالشهداء علیه السلام ۹۱۰

فصل پنجم

- در بیان غارت نمودن لشگر، خیام حرم را ۹۱۳
- اعتراض زنی قهرمان ۹۱۳
- اوج قساوت و رذالت خصم در تاختن بر پیکر حسین علیه السلام ۹۱۵
- تعداد شهدای کربلا ۹۱۶

مقصد چهارم:

فصل ششم

- در بیان مساجد سرهای شهداء و حرکت از کربلا به جانب کوفه ۹۲۱
- سر مقدس امام حسین علیه السلام ۹۲۱
- تقسیم سرهای شهدا ۹۲۳
- آزادگان در بند ۹۲۴
- بازماندگان شهدا در کنار پیکرهای غرقه ۹۲۵
- خون شهیدان ۹۲۶

فصل دهم

- در بیان دفن اجساد طاهره شهداء ... ۹۳۱

- شهادت عون بن عبدالله بن جعفر علیه السلام ... ۸۷۱
- شهادت جناب قاسم بن الحسن بن علی بن ابی طالب علیه السلام ۸۷۳
- عبدالله بن الحسن ۸۷۶
- ابوبکر بن الحسن ۸۷۶
- شهادت اولاد امیرالمؤمنین علیه السلام ۸۷۷
- شهادت ابوبکر بن علی علیه السلام ۸۷۹
- رزق حسامی ۸۸۰
- شهادت طفلی امام حسین علیه السلام ... ۸۸۰
- شهادت حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام .. ۸۸۱
- نبرد پرچمدار کربلا با خهبانان حاشیه فرات ۸۸۲
- رجزهای سردار کربلا ۸۸۳
- بازگشت سردار سپاه و هجوم سپاه کوفه بروی ۸۸۴
- امام حسین علیه السلام در بالین برادر ۸۸۵
- سوگواری ام البنین بر شهادت فرزند خود ۸۸۶
- در بیان مبارزت حضرت ابی عبدالله الحسین علیه السلام و شهادت آن مظلوم ۸۸۷
- امام حسین علیه السلام و امام سجاد علیه السلام ۸۸۹
- در بیان شهادت طفل شیرخوار ۸۹۱
- شجاعت حسینی ۸۹۴
- کلامی از جیمز کارگرن هندی ۸۹۵
- یورش و حشیانه ۸۹۷
- وداع دیگر ۸۹۹
- مقتل عبدالله بن حسن علیه السلام ۹۰۲
- سن حضرت در وقت شهادت ۹۰۷
- فضیلت زیارت امام علیه السلام ۹۰۸

- علیها اللعنة - و طلییدن او، اسرا و

سرهای شهداء علیهم السلام را ۹۵۸

کوچانیدن کاروان اسیران به سوی دمشق ۹۵۹

ورود اهل بیت علیهم السلام به دیر راهب ۹۶۶

فصل هفتم

● در بیان ورود اهل بیت رسول خدا صلی الله علیه و آله با

سرهای شهداء - علیهم السلام - به شام ۹۷۱

درخواست از شمر ۹۷۱

تلوات سر بریده ۹۷۳

پیر مرد شامی و توبه او ۹۷۴

فصل هشتم

● در بیان ورود اهل بیت - علیهم السلام - به

سراسر یزید بن معاویه - علیها اللعنة - ۹۷۸

فرو گرفتن یزید - خوب دستی خود را بر لب

و دندان امام مهیدان ۹۸۴

خطبه پر شور عمیله بنی هاشم در کاخ یزید ۹۸۷

گستاخی مرد شامی و پایان عمر او ۹۹۱

خطبه امام سجاده علیه السلام ۹۹۴

اعتراض سفیر روم ۹۹۸

اعتراض ملک التجار روم ۱۰۰۱

سخنان دلخراش امام سجاده علیه السلام به منتهال بن

عمرو ۱۰۰۰

ماجرای دختر خرد سال امام ۱۰۰۲

روایای حضرت سکینه علیها السلام ۱۰۰۴

روایای دیگر ۱۰۰۶

مدفن سر امام حسین علیه السلام ۱۰۰۸

فصل سوم

● در بیان ورود اهل بیت به کوفه و ذکر خبر

مقدمه صلی الله علیه و آله ۹۳۶

خطبه صلی الله علیه و آله بن بانوی قهرمان کربلا زینب علیها السلام

کوفه ۹۴۱

خطبه تاریخ صلی الله علیه و آله حاد علیه السلام ۹۴۳

بازتاب خطبه ها ۹۴۴

فصل چهارم

● در بیان ورود اهل بیت به اجلاس ابن زیاد

ملعون ۹۴۶

ابن زیاد و آزادگان ۹۴۷

گفتگوی ابن زیاد با حضرت سجاده علیه السلام .. ۹۴۹

ریاب و سر امام حسین علیه السلام ۹۵۰

اسکان اسیران ۹۵۰

ذکر مقتل عبدالله بن عقیف از دی علیه السلام .. ۹۵۱

فصل پنجم

● در بیان مکتوب ابن زیاد در شرح شهادت

امام حسین علیه السلام به یزید بن معاویه و عمرو

بن سعید حاکم مدینه ۹۵۳

آگهی ابن سعید از شهادت حسین علیه السلام ۹۵۴

آگهی عبدالله بن جعفر از شهادت امام علیه السلام ۹۵۵

آگهی امّ لقمان از شهادت امام علیه السلام ۹۵۶

فصل ششم

● در بیان جواب مکتوب ابن زیاد از یزید

حزن و اندوه امام سجاد علیه السلام در سوگ

شهیدان کربلا ۱۰۲۸

رنائیه ریاب در شهادت امام حسین علیه السلام ۱۰۲۹

خاتمه: در انقلاب کلی در اجزاء عالم امکان

به جهت شهادت سید مظلومان ۱۰۳۲

فصل یازدهم

● در ذکر چند مرثیه برای حضرت

ابی عبدالله الحسین علیه السلام ۱۰۴۴

فصل دوازدهم

● در بیان عدد اولاد حضرت امام

حسین علیه السلام و ذکر بعضی از زوجات

ظاهر آن جناب است ۱۰۵۵

خاتمه ۱۰۵۹

اهمیت بریابی مجالس سوگواری امام

حسین علیه السلام ۱۰۵۹

۱. مقتل نه یسان ۱۰۷۷

نُصْحٌ قَسْبِیز ۱۰۷۹

تکلیف مستمعان و بانای مجالس ۱۰۸۱

فصل نهم

● در بیان روانه کردن یزید بن معاویه - علیه

اللعنة - اهل بیت اطهار علیهم السلام را به مدینه طیبه ۱۰۱۰

تقرت شامیان از یزید و بیم او از انقلاب

عمومی مردم ۱۰۱۰

سه حاجت امام سجاد علیه السلام و دلجویی یزید ۱۰۱۰

رکشت کردن حسین از شام ۱۰۱۲

پادشاه همراهی یزید ۱۰۱۳

آیا کاروان حسین از بین اربعین به کربلا

آمد؟ ۱۰۱۳

آمدن جابر به زیارت شهدای کربلا ۱۰۱۵

شبهت‌های امام حسین علیه السلام ۱۰۱۸

فصل دهم

در بیان ورود اهل بیت علیهم السلام به مدینه طیبه ۲۲

اخبار بشیر اهل مدینه را به بازگشت

بازماندگان کاروان حسینی ۱۰۲۲

استقبال مردم از کاروان کربلا ۱۰۲۴

خطبه امام سجاد علیه السلام خارج از مدینه ۱۰۲۵

مقدمه محقّق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله وكفى، و سلام علی عباده الذین اصطفی، و الصلاة و السلام علی اوصیائه و خلفائه اولى الحجی.

نگارنده از سال‌ها پیش در بین اندیشه بود که اگر توفیق الهی رفیق راهش گردد، طرحی از زندگانی درخشان پیشوایان معصوم علیهم‌السلام به روشی که موافق و مخالف را به کار آید، و پاسخ‌گوی پرسش‌های مردم زمان ما باشد را هم آورد. هم زمان با گرد آمدن بخشی از دست‌مایه‌های ارزش‌آفرین، بر اساس وظیفه، گرفتار کارهای اجرایی شد و نتوانست به آرزوی خود برنامه‌ی عمل بوشاند.

ما كلّ ما يتمنى المرءُ يُدرِكُهُ   تجرى الرّیاحُ بما لا تحصى الشُّننُ

هنگامی یکی از صاحب‌نظران از این طرح آگاه شد، پیش‌هاستحقیق کتاب ارزشمند منتهی الآمال را مطرح کرد و ارزش و اعتبار و محاسن این اثر را برشمرد و اشاره کرد که جای این کتاب با تحقیق دقیق و نشر چشم‌نواز در میان سبب‌خالی است، و بارها حقیر را به این مهم تکلیف کرد و انجام آن را خواستار شد تا علاقه‌مندان به مطالعه زندگی معصومان علیهم‌السلام از چشمه فیاض این کتاب بهتر بهره‌مند گردند.

به اعتراف اهل فن، کتاب یاد شده از نظر محتوا و اتقان و اعتبار مطالب و حسن ترتیب و تبویب و پژوهش، در میان کتب مشابه، اثری است سودمند و کم‌نظیر، و نیز مجموعه‌ای است پرفایده و دلپذیر، که آوازه شهرت آن به همه جا رسیده است.

و از زمان تألیف تا کنون بارها و بارها به گونه‌های مختلف به چاپ رسیده^(۱) و به زبان‌های عربی و اردو و ... ترجمه شده و تلخیص‌هایی از آن نیز فراهم آمده است. با رهنمود آن بزرگوار، و احساس خلأ در این موضوع و نیاز روحی و فرهنگی کسانی که خواهان آگاهی بیشتر از زندگی پیشوایان دین هستند در سال ۱۳۷۵، به تحقیق و تعلیق آن اقدام کردم.

نام کتاب

«منتهی الآمال» اوج آرزوهاست.

اوج آرزوهای هر کس به میزان شناخت و آگاهی و بلندای همت و تلاش وی بستگی دارد. مستند کسانی که جز حضرت دوست مقصد و مطلوبی ندارند، یا منتهی طلب الطالبین^(۲) و هستند کسانی که از خورشید می‌گیرند. محدث بزرگوار و عالم پر تلاش حاج شیخ عباس قمی^(۳) شناخت و معرفی چهارده آفتاب عصمت را اوج آرزوی خویش و مؤمنان راستین دانست و این اثر گران مایه را «منتهی الآمال» یعنی اوج آرزوها نام نهاده است.

موضوع کتاب

موضوع این کتاب، سیری است در زندگی بلند و پرشکوه معصومان و گوشه‌هایی از فضایل و مناقب و مصایب آن بزرگواران. آن گونه که مؤلف در مقدمه کتاب عنوان کرده، در این تألیف بر آن بوده که: اثری در بردارنده فضایل و مناقب و سیره پیامبر^(ص) و جانشینان معصومان^(ع) و نیز فرزندان والا گهر آنها از خود به یادگار بگذارد تا عطش شدید مسلمانان از رمز و صفت زندگی معصومان^(ع) فرو نشاند.

(۱) این کتاب از جمله در سال ۱۳۷۱ ه. ق (= ۱۳۳۱ ه. ش) با مقابله و تصحیح محقق ارجمند مرحوم حجة الاسلام والمسلمین آقای سید ابوالحسن مرتضوی کزوئی اصفهانی به انجام رسیده است.

این مجموعه، نه تنها در ایام سرور، که در روزهای حزن و اندوه خاندان وحی نیز به کار آید و خوانندگان با مطالعه آن، و شنوندگان با شنیدن مطالب آن به ثواب احیای احادیث ائمه هدی علیهم السلام نایل می‌گردند و با گریستن در مصایب جان‌سوز ایشان در درجات مقربان جای می‌گیرند. گرچه انگیزه و غرض اصلی از تألیف ستهی الامال، این بوده است، اما از آن جا که مؤلف، پژوهشگری توانمند و پرمایه و فن‌تیم و شایسته و شایسته فوق‌العاده ماهر و متبحر و خوش سلیقه بوده است، در لابه‌لای کتاب مناسبت، مطالب ارزنده‌ای گنجانده که بر غنای کتاب افزوده است.

نکات شایان توجه دربارهٔ این چاپ

در تحقیق این کتاب، مراعات زیر طی شده است:

- ۱- ویرایش صوری و مراعات رسم الخط و فون.
  - ۲- ترجمهٔ بعضی از عبارات و اشعار عربی متن.
  - ۳- ذکر معانی برخی از لغات مشکل کتاب با بهره‌گیری از پانوشتهای ناسخ‌التواریخ و نیز کتب لغت.
  - ۴- معرفی مختصری از اعلام متن.
  - ۵- افزودن برخی از تیتراها میان دو قلاب [ ] به منظور جدا سازی برخی از مطالب و نیز تسهیل دست‌یابی خوانندگان به مطالب کتاب.
  - ۶- ذکر نشانی آیات و روایات در پانوشته.
  - ۷- افزودن فهرست‌های فنی، در پایان تسمه‌المنتهی.
  - ۸- افزودن توضیح‌ها و تعلیق‌های ضروری در پانوشته‌ها.
- پانوشته‌های مؤلف محترم با عبارت (مؤلف علیه السلام) و پاورقی‌های با علامت (م) از مصحح قبلی و مابقی از حقیر است.
- ۹- ضبط بعضی از کلمات مشکل.

۱۰- شرح حال مفصل مؤلف به قلم این جانب در مجله نور علم آمده و در پایان تتمه المنتهی نیز چاپ شده است، علاقه‌مندان مراجعه فرمایند.

اکنون که به شکرانه ایزد متعال و توجهات حضرت حجّت عجل‌الله‌تعالی فرجه الشریف کارهای لازم منتهی الآمال و تتمه المنتهی پایان یافته است، این کتاب را به پیشگاه گرامی پدر و مادر خود که حقاً این اثر حاصل حضانت و تربیت روحانی آن عزیزان است نیز به همه استادانم و نیز کسانی که بر این بنده حقی عظیم دارند، از جمله آیات‌الله حاج سید مهدی لاجوردی، تقدیم می‌دارم.

بدان امید است به عنایت حق (جلّ و علا) توفیق تحقیق سایر نوشته‌های آن عالم بزرگوار رفیق ما باشد.

ما بدان مقصدی نمی‌رسیدیم مگر لطف شما پیش نهاد گامی چند از کارکنان و سرپرستان انتشارات دلیل نیز سپاسگزارم که با پیگیری بی‌وقفه و نخستگی ناپذیر آنها این کتاب در اختیار علاقه‌مندان قرار می‌گیرد. از خداوند سبحان می‌خواهم مدیر فرهنگ دوست این انتشارات را در راه رسیدن به اهداف فرهنگی والایی که در نظر دارند، موفق فرماید. آمین یا رب العالمین.

قم: ناصر باقری بیدهندی

[مقدمه آف (۱۰)]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ، وَاللَّعْنَةُ الدَّائِمَةُ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ بَعْدَ:

چنین گوید این فقیر بی بضاعت و متمسک به اذیال اهل بیت رسالت، عباس بن محمد رضا القمی - ختم الله له الخیر - که چون به مقتضای اخبار بسیار ثابت شده که از اعظم طاعات است. اشفاق بر احوای احادیث ائمه دین و مقریان حضرت رب العالمین، و گریستن بر سر آنها و محن آن سادات مظلومین است چنان که از حضرت صادق علیه السلام روایت شده که فضیل بن یسار پرسید که: آیا شما شیعیان در مجالس با یکدیگر می نشینید و حدیث ما را نقل می کنید؟ گفت: بلی فدایت شوم، حضرت فرمود که: من آن مجالس را دوست نمی دارم، پس زنده گردانید امر ما را ای فضیل، و خدا رحمت کند کسی را که احادیث ما را ترک کند و امر ما را و دین ما را زنده بدارد.

ای فضیل! هر که ما را یاد کند، یا ما را نزد او یاد کنند و از دیده او مثل پر مگس آب بیرون آید، خدا گناهان او را بپامزد اگر چه بیشتر از کف دریا باشد. (۱)

و به سندهای معتبره از مولای ما حضرت امام زین العابدین علیه السلام مروی است که: هر مؤمنی از دیده او برای قتل حسین بن علی علیه السلام قطره آب بیرون آید که بر روی او

جاری شود، حقّ تعالی در بهشت برای او غرفه‌ها کرامت فرماید؛ و هر مؤمنی که آبی از دیده‌ او بیرون آید و بر روی او جاری گردد برای آزاری که از دشمن به ما رسیده است در دنیا، حقّ تعالی در بهشت مکان نیکی برای او مهیا گرداند؛ و هر مؤمنی که به او برسد آزاری به سبب ولایت و محبت ما و از شدت و حرقت آن مصیبت آب از دیده‌ او بر روی او روان شود، حقّ تعالی از روی او بگرداند هر آزاری را، و این گرداند او را در قیامت از غضب خود و از آتش جهنم. (۱)

همدا به خاطر داعی رسید تألیف کتابی در ذکر ولادت و مصائب حضرت سید المرسلین علیهم السلام عترت طیبین آن جناب - صلوات الله علیهم اجمعین - و ذکر قلبی از فضایل و مناقب و اخلاق آن بزرگواران تا مؤمنان به خواندن و شنیدن آن به ثواب احیاء احادیث اینها فائز گردند، و به محزون بودن و گریستن بر مصائب عظیم ایشان به درجات مقربین رساند.

پس این کتاب شریف را در کمال احسان و انصاف جمع نموده و نامیدم آن را به **مُنْتَهَى الْأُمَالِ فِي تَوَارِيخِ النَّبِيِّ وَالْأَلِ**. و مصائب گردانیدم آن را بر چهارده باب به عدد مقربان حضرت رَبِّ الْأَرْبابِ.

* * *

(۱) تفسیر قمی، ج ۲، ص ۲۹۱؛ بحار الانوار، ج ۴۴، ص ۲۸۱؛ کامل الزیارات، ص ۱۰۶ - ۱۰۷.